

gyűjtő: LÓCZY LÁSZLÓ REF. LELKÉSZ

gyűjtés ideje: 1953.

TART.: AZ ORSZÁGOS TÁRSADALMI MŰKÖZMŰ

GYŰJTÉS TÁJÉKOZTATÓJA

2.1 lap

FOLYRATI MUTATÓ: ZSELICKISZALMA

STAMP MUTATÓ: XVII.

XXXIII.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

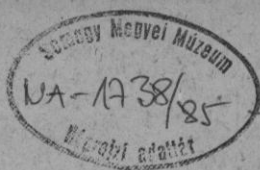

KISKUNHALASI GYÁRA

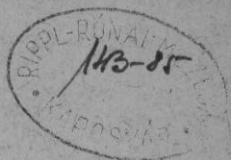
LELTÁRRA'S

ATVEVETVE A NA-1738/85 - 5 TETELE ALÓL.

Zselickisfalud

M.

AZ ORSZÁGOS TÁRSADALMI NÉPRAJZI GYŰJTÉS TÁJÉKOZTATÓJA

MŰVELT NÉP KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1953

AZ ORSZÁGOS TÁRSADALMI NÉPRAJZI GYŰJTÉSÉRŐL

A Népművészeti Intézet a néprajz tudományos intézményeivel (az Országos Néprajzi Múzeummal, a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjával és az Egyetemi Néprajzi Intézettel) együtt országos társadalmi néprajzi gyűjtést indít.

A múlt rendszerek kultúrpolitikája a tudományos intézmények néprajzi gyűjtőmunkáját nem támogatta kellőképpen, s így népünk értékes hagyományainak csak kisebb részét sikerült eddig összegyűjteni.

Különösen nem segítették azokat a kezdeményezéseket, amelyek a néphagyományt a tömegek kulturális életében értékesíteni, felhasználni, fejleszteni akarták. Az ilyen kezdeményezéseket nem egyszer hatalmi szóval hallgattatták el. Ha akadtak is e téren kivételek — mint pl. a Gyöngyösbokréfa szerepeltetése, vagy az idegenforgalmi népművészeti bemutatók — ezt csak a szociális ellentétek leplezése, vagy az üzleti haszon kedvéért tették, s ilyen esetekben a néphagyomány csak eltorzítva s a tömegek kulturális életétől elszigetelten érvényesült.

Népi demokráciánk kultúrpolitikája, a tömegek egészséges kulturális igényének megfelelően, ráirányította a figyelmet a nemzeti kultúra haladó hagyományainak jelentőségére új kultúránk felépítésében. Ugyanakkor rámutatott arra, hogy ezen belül milyen döntő szerepe van néphagyományunk értékeinek. Ezek felhasználásával és továbbfejlesztésével segítjük kialakítani új kultúránkat, mely híven kifejezi a szocializmust építő mai ember érzéseit és minden törekvését. Ennek az irányításnak nyomán egyre szélesebb körben kezdett kibontakozni társadalmunk öntevékeny kultúrélete. Kultúrpolitikánk a társadalmi kezdeményezéseket összefoglalva, támogatva és megszervezve, megteremtette a művészeti tömegmozgalmat, melynek nagyarányú megerősödése egyre több eredeti népi táncot, népdalt, népköltészeti alkotást stb. igényel.

Államunk a népi művészetek fejlesztésére és a kulturális tömegmozgalom művészi tevékenységének elősegítésére miniszter-

tanácsi rendelettel létrehívta a Népművészeti Intézetet. Ezt a feladatát a Népművészeti Intézet csak úgy végezheti el, ha a felhasználható népi értékek összegyűjtésének munkájában, a néprajztudomány szakszerű irányítása mellett, a dolgozó nép is minél szélesebb körben tevékeny részt vállal. A Népművészeti Intézet gondoskodik arról, hogy a népi kultúrának a társadalom segítségével összegyűjtött és a tudomány által is megvizsgált kincsei a művészeti tömegmozgalmon keresztül egész dolgozó népünk értékeivé legyenek.

A társadalmi gyűjtőmunka anyaga tudományos és művészeti értékelésre kerül. A számbavétel, rendszerezés és feldolgozás munkáját a tudomány és művészet együttesen végzi el és a közös munka eredménye a dolgozó nép kulturális életének fejlődését szolgálja.

Az országos társadalmi néprajzi gyűjtés munkájában tehát a dolgozó nép, a művészet és a tudomány fog össze új kultúránk építésére.

Néphagyományaink gyűjtésének jelentősége

Felszabadult népünk ma már valóban gazdának érzi magát országunkban. Megérti, hogy saját maga sorsának irányítója, jövőjének, hazájának tudatos építője. A jelen építésének minden újabb sikere az ő sikerét jelenti. De nemcsak a jelen, hanem a nemzeti múlt minden vívmánya, értékes hagyománya is népünket illeti, hogy azokból új fegyvert kovácsoljon a szocializmus építésében, a békéért való harcban.

Nemzeti kultúránk kialakításában döntő szerepet játszanak azok a hagyományok, melyek az elnyomott, kizsákmányolt nép szenvedéseit, lázongó harcait, nagyszerű tulajdonságait, hazaszereztetét tükrözik. Dolgozó népünk e hagyományai a társadalom fejlődésével változnak, alakulnak, de mindig megtartják a múltból fakadó népi jellegüket, nemzeti sajátosságukat. Egyformán így van ez a nép életének, művészetének és szokásainak minden területén.

A régi földesúri elnyomás idején a jobbágyság volt a népi kultúra teremtője és hordozója. Hagyományaink híven mutatják a maradi munkaeszközökön és termelési eljárásokon alapuló jobbágyi termelőmunkát, a jobbágyságnak a földesúri önkénnyel való szembenállását, a természettel, az időjárás viszonytársaival vívott küzdelmeit, de ugyanakkor szabadságszeretétét, művészetében megjelenő alkotóerejét is.

A kapitalizmus fejlődésével a parasztság rétegekre bomlott. Az egykori jobbágyság kulturális öröksége a dolgozó parasztságra szállt át. A különböző paraszti rétegek közül a szegényparasztság, az agrárproletariátus volt az, amely úgy fejlesztette tovább a jobbágyságtól kapott népi kultúrát, hogy abban benne élt a kapitalizmus szegényparasztságának minden keserve, azonban úgy, hogy előremutató vágyak, gondolatok is világosan kifejeződjenek benne.

A felszabadulás után az egész dolgozó nép: a munkásság és vele együtt a dolgozó parasztság lett népi kultúránk örökösévé.

Mindannyiunk feladata tehát, hogy hagyományaink feltárással megismerjük népünk múltját, gazdasági és társadalmi életét, művészetét és hogy egyúttal mindazt, ami bennük haladó érték, műveljük, fejlesszük és szocialista kultúránk szerves részévé tegyük.

Hogyan kell néznünk a néphagyományt?

Néphagyományunk szakszerű kutatásával a néprajztudomány foglalkozik. Vizsgálódásaink tárgya maga a nép, kialakulásának, fejlődésének történelmi folyamatában. A néprajzi kutatás feladata, hogy leírja a népi, nemzeti sajátosságokat, azt ami az egyik nemzetet, népcsoportot megkülönbözteti a másiktól, valamint azt is, ami bennük közös. Tehát nem csupán azt, ami elválasztja, hanem azt is, ami egységbe fogja őket.

A népi múlt hagyományainak, alkotásainak, művészetének tanulmányozásával nemzeti történelmünkre új oldalról derül fény. Nem évszámokat ismerünk így meg, hanem olyan törvényszerűségeket, melyek megszabják a fejlődés menetét. *Gorkij*, a szovjet nép nagy írója, azt mondja: „A dolgozó nép igazi története ismeretlen marad a népköltészet ismerete nélkül.”

Ha tehát a nép igazi történetét akarjuk megismerni, a népi kultúra javait mindig úgy kell vizsgálnunk, hogy jól láthassuk kialakulását, azokat a társadalmi viszonyokat és életkörülményeket, amelyekben megszületett.

Pl. egy betyárballadánál gondolnunk kell arra, hogy ezeknek a hősei a földesúri önkény és az idegen zsoldban való katonáskodás elől menekültek a betyársorsba.

Vagy pl. a fonóélet szokásainak gyűjtésénél gondoljunk arra, hogy a fonóban a gazdasági szükségszerűség (a ruhafélék házi előállítás) teremtett magának társas munkaalkalmat, amely a fiatalok találkozásának, ismerkedésének színhelye is lett. Ebben a

közösségben a régi dalok, táncok, mesék, játékok stb. továbbéltek és mellettük újak is születtek, formálódtak.

Még egy-egy viseletdarab, vagy annak elnevezése is sok esetben történelmi, forradalmi eseményekre utalhat, mint pl. a nógrádi palócok Kossuth-gyászának nevezett viselete.

Ezekből a tanulságos példákból kiindulva az is világossá válik számunkra, hogy néphagyományunk és mai életünk kapcsolatának megfigyelése is elengedhetetlenül fontos feladatunk lesz a gyűjtőmunka folyamán.

A népi értékek hasznosítása a kultúréletben

A társadalmi gyűjtőnek tisztában kell lennie azzal, hogy gyűjtőmunkájával nemcsak népünk múltjának helyes megismeréséhez járul hozzá, hanem gyűjtött anyagával egész népünk szocialista kultúrájának építését is segíti.

Művészeti tömegmozgalmunk: táncsoportjaink, ének- és zenekaraink, színjátszó csoportjaink, bábjátszóink munkája a társadalmi gyűjtés segítségével bőséges anyagot kap és ezzel művészetük mind tartalomban, mind formában színesebbé, gazdagabbá, elmélyültebbé válik.

Hivatásos művészeti életünk számára is döntő a társadalmi gyűjtés segítsége. Az általuk gyűjtött hagyományos javak nagy mértékben segítik íróinkat, zeneszerzőinket, képzőművészeinket, táncművészeinket stb. abban, hogy alkotásaikban a szocialista tartalmat magába fogadó nemzeti forma még inkább kibontakozzék.

Nagy mértékben szolgálja a társadalmi gyűjtés népi államunknak azt a törekvését is, hogy a kapitalizmus korszakában sorvadásra ítélt népművészet új virágzásnak induljon. A társadalmi gyűjtők kutatják fel azokat az eddig kallódott népi alkotóművészeket, akik majd szövetkezetekbe tömörülve, kedvező körülmények között hozhatják létre azokat a népművészeti alkotásokat, amelyek dolgozó népünk életét még inkább szépítik, gazdagítják.

Ugyancsak a társadalmi gyűjtők kutatótevékenysége hoz felszínre számos olyan népi tehetséget is, akik a hivatásos művészet területén, mint a dolgozó nép fiai, méltóképpen képviselik a népi kultúrát.

A néprajztudomány és a társadalmi gyűjtőmunka együttes tevékenysége révén így bontakozik ki az az eleven, pezsgő kultúrélet, amelyben a dolgozó társadalom egésze cselekvően részt vesz, s amely előmozdítja feladatainak megvalósítását és tükrözi társadalmunk napról napra szépülő életét.

Gyűjtésünk eredményeinek közvetlen értékesítése

A gyűjtő munkája azonban csak akkor lesz teljes, ha amellett, hogy gyűjtött anyagát beküldi, saját helységének kultúréletében is hasznosítja azt. Így pl. a gyűjtött táncokat megtanítja a helyi táncsoprotban; megismerteti velük a tánchoz való viseletet; a régi játékokat megtanítja az úttörőknek; a helyi népművészet alkotásait (szöttesek, cserepek, faragások stb.) felhasználja a kultúrotthon díszítésénél; ünnepeink alkalmával kiállítás rendez belőlük stb.

A társadalmi gyűjtők szorgalmas munkája nyomán állíthatjuk fel idővel a helység saját múzeumát.

Nagy segítséget nyújthatnak a gyűjtők abban is, hogy új ünnepeinken az erre alkalmas népi szokások felelevenedjenek, s ezáltal ezek az ünnepi alkalmak még inkább egész népünk ünnepeivé válhassanak.

Országos gyűjtőhálózatot kell kiépítenünk

A társadalmi gyűjtők sokaságából kerülnek ki majd nagy számban a néprajztudomány önkéntes helyi munkatársai, akik mint a tudomány széles gyűjtő- és levelezőhálózata a legszélesebb körben biztosítják a néprajztudomány és a társadalom kapcsolatát.

Szükséges tehát, hogy minden városban, községben és tanya-vidéken minél többen legyenek olyanok, akik bekapcsolódnak az országos társadalmi gyűjtésbe, népi kultúrjavaink feltáró munkájába.

Munkások, dolgozó parasztok, értelmiségiek, tanítók, diákok, úttörők, mindazok, akik új kultúránk építői akarnak lenni, fogjanak hozzá a néphagyományok gyűjtéséhez!

Kiktől és hogyan gyűjtsünk?

A gyűjtés munkáját az alább közölt alapkérdőív pontjainak végigkérdezésével végezzük.

A kérdésekre a helyi viszonyokat jól ismerő, helybeli származású adatközlőktől szerezzünk választ.

Keressük fel a jóemlékezetű, szívesen beszélő, a régi dolgok iránt érdeklődő idős férfiakat és asszonyokat, világosítsuk fel őket a hagyományok gyűjtésének fontosságáról, kulturális életünkben

elfoglalt szerepéről, s kérjünk tőlük választ a kérdőív pontjaira. Válaszaikat jegyezzük fel a kérdőív elején olvasható útmutatás szerint.

Tudakoljuk meg tőlük, hogy kik a helység legjobb táncosai, énekesei, faragói stb., kik ismerik legjobban a szokásokat, játékokat, meséket, mondákat, balladákat, verseket stb. Keressük fel ezeket is, s a hozzájuk közelálló kérdőpontokra tőlük is gyűjtünk választ.

Ha egy-egy választ lejegyeztünk, nézzük meg, hogy pontos feleletet kaptunk-e benne a feltett kérdés minden részletére. Ha úgy látjuk, hogy a válasz még nem teljes, kérdezzünk a hiányzó részletekre vonatkozóan is.

Az egyes kérdőpontokra adott válaszokból megismert történetek, dalok stb. szövegét (ha tudjuk, dallamát is), a játékok, szokások menetét, a tárgyak rajzát mindjárt részletesebben is gyűjthetjük, feljegyezhetjük. Az ilyen részletesebb gyűjtést az egyes kérdéscsoportok után vagy a kérdőív végén erre a célra üresen hagyott helyre írjuk, rajzoljuk. A részletes gyűjtés különböző tárgyú fejezeteit lássuk el címmel (pl. „Fordulj bolha“ nevű fonóbeli társasjáték), ezt a címet húzzuk alá, s írjuk utána zárójelben annak a kérdésnek a sorszámát is, amelyhez a gyűjtés kapcsolódik. (A példaként felhozott esetben 33.)

Ezeknél a részletesebb gyűjtéseknél is mindig tüntessük fel adatközlőink nevét, életkorát és foglalkozását.

Annál értékesebb lesz gyűjtésünk, minél több szöveget, szokást, játékot, tárgyat stb. frunk, rajzolunk le részletesen.

Ha a részletesebb gyűjtés leírásához nincsen elég üres hely a kérdőíven, jegyezzük gyűjtésünket külön papírra. Legjobb, ha erre a célra nagyobb noteszt, füzetet használunk.

Minden társadalmi gyűjtő azzal a tudattal lásson munkához, hogy akkor, amikor lakóhelye múltjának és jelenének kulturális életét jobban megismeri, nemcsak a maga hasznára, hanem egész népünk javára is munkálkodik.

A gyűjtésnek minden helységben felelős irányítója lesz. (Népművelési ügyvezető, kultúrotthon-igazgató, a néprajzi kérdések iránt érdeklődő pedagógus, vagy más alkalmas kultúrmunkás.)

A gyűjtés felelősének teendői

A gyűjtés felelős irányítójának feladata, hogy felkutassa és a társadalmi néprajzi gyűjtés ügyének megnyerje a helységben a néprajzi kérdések iránt érdeklődő, a gyűjtésre alkalmas személye-

Ket és csoportokat. Mindenütt vannak ilyenek, csak meg kell őket keresni.

Minden helységben legalább egy kérdőívet gondosan ki kell tölteni.

Ahol gyakorlottabb, jó helyi kapcsolatokkal rendelkező gyűjtő akad, egy személy is jól kitöltheti a kérdőívet, ha adatközlőit jól válogatja meg. Egy-egy, a gyűjtés célját jól megértő, a régi dolgok iránt érdeklődő, idősebb parasztember saját ismeretei alapján maga is kitöltheti a kérdőívet. (Ilyen esetekben a gyűjtő személyi adatait, valamint a gyűjtés helyét és időpontját elég egyszer följegyezni a kérdőív végén, az erre szolgáló rovatban.) Azonban több szem többet lát: a kultúrcsoportok, az iskolákban és kultúrotthonokban működő néprajzi és népművészeti (zene, tánc, kézimunka) szakkörök tagjainak jól irányított közös munkájával jobban fel fogjuk deríteni a helység néprajzi viszonyait, mint az egy személy által kitöltött kérdőívvel.

Csoportos gyűjtés esetén a gyűjtés felelősének teendői a következők:

Tartson megbeszélést a gyűjtőcsoport tagjaival. Ismertesse velük a Tájékoztató bevezetése alapján a gyűjtés célját és módszerét.

Hozza tudomásukra, hogy gyűjtött anyaguk a magyar néprajztudomány központi néprajzi leírás- és dokumentum-gyűjteményébe: az Országos Néprajzi Múzeum Adattárába kerül megőrzés és tudományos feldolgozás végett, s hogy emellett az anyagot a Népművészeti Intézet a kultúrcsoportok munkájának támogatására közvetlenül is felhasználja.

Közölje velük, hogy a társadalmi gyűjtés folyamatos munka, melynek első szakasza a Tájékoztatóban közölt és külön is mellékelt kérdőív alapján végzett gyűjtés. Ez az első gyűjtés tájékoztató, felderítő jellegű. Mikor a kérdőívet kitöltve visszaküldték, az egyes kérdőpontok további kutatásához bővebb kérdőíveket kapnak. Majd azok beküldése után, a gyűjtőmunka harmadik szakaszában, gyűjtési áganként (zene, tánc, viselet, játék stb.) külön-külön részletes gyűjtési útmutatót kapnak a helyi népdalok, táncok, játékok stb. alapos összegyűjtéséhez.

Közölje a gyűjtőkkel, hogy gyűjtőmunkájukat a Tájékoztató füzethez mellékelt külön Alapkérdőív felhasználásával végzik.

Beszélje meg a gyűjtőkkel a kérdőív elején olvasható rövid útmutatást, valamint a kérdőív minden pontját.

A kérdőívet vágja szét és ossza ki a kérdéscsoportok gyűjtésére vállalkozó gyűjtők között.

A gyűjtés befejezése után a felelős a kitöltött kérdőív válaszait másolja le a Tájékoztatóban lévő kérdőívbe, s a füzetet gon-

dosan őrizze meg, hogy így a gyűjtés eredménye a helyszínen is megmaradjon.

Lemásolás után a kitöltött kérdőív lapjait címezze meg (Népművészeti Intézet Néprajzi Osztálya, Budapest, I., Corvin-tér 8.), adja át a tanácsnak postázás végett. (Természetesen közvetlenül is feladhatja.)

Mikor a gyűjtőcsoport már működik, a felelős a mellékelt *válaszlapot* kitöltve a tanácson keresztül adja postára.

A helység általános jellemzésére vonatkozó kérdést a gyűjtés felelőse vagy más jól tájékozott személy töltsé ki.

JUTALMAZÁS ÉS PÁLYÁZAT

A Népművészeti Intézet a leg gondosabban kitöltött Alapkérdőívek gyűjtőit jutalmazza, s e mellett a társadalmi gyűjtés résztvevői számára az Országos Néprajzi Múzeum Adattárával együttműködve, külön országos népművészeti pályázatot is hirdet.

Pályázni lehet az Alapkérdőívben megjelölt tárgykörökkel foglalkozó részletesebb gyűjtésekkel.

Közösen kidolgozott pályamunkákkal is lehet pályázni. Munkaközösségek (szakkörök, kultúresoportok) is pályázhatnak.

Az arra érdemes pályamunkák külön jutalomban részesülnek.

Kellő megfelelő értékű pályamunka beérkezése esetén az alább megjelölt összegű pályadíjakból öt díjsorozat (I—V. díj) kerül ki-sorsolásra.

Külön jutalomdíjak: I. díj: 500.— Ft, II. díj: 400.— Ft, III. díj: 300.— Ft, IV. díj: 200.— Ft, V. díj: 100.— Ft.

A pályamunkákat a Népművészeti Intézet és az Országos Néprajzi Múzeum által kiküldött bírálóbizottság bírálja el.

A beküldött pályamunkák megőrzés végett az Országos Néprajzi Múzeum Adattárába kerülnek.

A pályamunkákat az alábbi címre kell beküldeni: Népművészeti Intézet Néprajzi Osztálya, Budapest, I., Corvin-tér 8.

Beküldési határidő: 1953. szeptember 30.

Eredményhirdetés: 1953. december 15.

Az Országos Néprajzi Múzeum Adattára a pályázaton résztvenni szándékozónak szívesen ad tanácsot, útbaigazítást. Éppen ezért kívánatos, hogy a pályázni óhajtó gyűjtők az általuk kitöltött Alapkérdőívet mielőbb beküldjék, megjelölve, hogy mely tárgykörben akarnak további részletes gyűjtést végezni, milyen tárgykörben lenne szükségük gyűjtési útmutatásra.

Helység: *Kisújlaki falud*

Megye: *Somogy megye*

Régi megye: *Kaponyesi járás*

Járás: *Kaponyesi járás*

(Ne felejtsek el a fentieket kitölteni.)

A TÁRSADALMI NÉPRAJZI GYŰJTÉS ALAPKÉRDŐÍVE

ÚTMUTATÁS A GYŰJTŐKNEK

Kérdezzük végig a kérdőpontokat néhány helybeli származású, a helyi viszonyokat jól ismerő, idősebb és fiatalabb férfitől és nőtől. (Egy adatközlő nem lehet egyformán tájékozott minden kérdésben.)

A válaszokat a kérdések alatt üresen hagyott helyre írjuk, lehetőleg a megkérdezett szavaival.

A megadott rovatban mindig tüntessük fel, hogy kitől gyűjtöttük a feleleteket és zárójelben jelöljük meg, hogy melyik kérdőpontra válaszoltak. Pl. Török József 43 éves földműves (2, 3), Szabó Sándor 24 éves tszcs-tag (23, 25), Gölöncsér István 62 éves fazekas (26). Ha adatközlőnk nem helybeli származású, tüntessük fel korábbi lakóhelyét. (Ezeknek az adatoknak a megjelölése fontos a tudomány számára. Egyrészt a gyűjtés hitelességét igazolják, másrészt jelzik az egyes adatok, pl. egy népszokás korát és származási helyét.)

A kérdésekre igyekezzünk pontos választ szerezni. Ha valamelyik kérdéssel kapcsolatban részletesebb gyűjtésünk van, azt írjuk az erre a célra üresen hagyott helyre, illetve, ha oda nem fér, külön papírra.

Az egyes kérdéseknél azt is írjuk fel, ha valamelyikre *nincs* csel, vagy *nem*-mel feleltek.

Ha a gyűjtést többen végezzük, vágjuk és osszuk szét a gyűjtlőívet a gyűjtők száma szerint.

A kitöltött kérdőívet és a külön papírra írt gyűjtést a mellékelt megcímzett borítékban a helyi tanácsnak adjuk át postázás végett.

*

A Népművészeti Intézet a leggondosabban kitöltött Alapkérdőívek gyűjtőit jutalmazza, amellet a társadalmi néprajzi gyűjtés résztvevői számára — az Országos Néprajzi Múzeum Adattárával együttműködve — külön országos népművészeti *gyűjtő-pályázatot* is hirdet.

A pályázat feltételei a Tájékoztatóban olvashatók.

KÉRDŐPONTOK

Megjegyzés az 1—4. kérdéshez

Országunk különböző tájakra, néprajzi vidékekre oszlik. Kialakulásukat a lakosság összetétele, történelmi fejlődése (társadalmi és termelési körülményei, átköltözés, telepítés) és a természeti viszonyok magyarázzák. A néprajzi vidékek kultúrájában elűtő sajátosságok (nyelvjárás, viselet stb.) figyelhetők meg.

A társadalmi gyűjtés e különbségek kialakulásának, változásainak tudományos megismerését is elősegíti, s ezzel hozzájárul egy-egy vidék népi kultúrájának jobb megértéséhez.

Az első kérdés után azt az elnevezést jegyezzük fel, amelyet a helybeliek maguk között is használnak.

A régi épületek rendszerint a jobbágyvilág emlékei (pl. egy uradalmi présház, ahová valamikor a dézsma bort hordták a jobbágyok) s gyakran történelmi vagy a népköltészet által is megörökített események fűződnek hozzájuk. Ezért mint a népelet úgynevezett műemlékeit számon kell tartani őket. A régi házakon tanulmányozhatjuk az építkezés tájnak megfelelő módjait. Egy ilyen jellegzetes, alkalmas épületben, majd falu-múzeumot is berendezhetünk.

A 4. kérdőpontnál emlékezzünk Gorkij fentebb idézett mondasára.

1. Tájegységek, néprajzi csoportok.

Van-e helységük népének és vidéküknek a nép száján élő külön neve?

(Pl. jászok, matyók, palócok stb. Kunság, Göcsej, Cserhát stb.)

Nincs (Zselicség)

2. Régi építészeti emlékek (népi műemlékek).

Van-e olyan középület (csárda, régi malom, uradalmi épület stb.) helységükben vagy határukban, amely már 1848-ban is fennállott?

Mikori ez, mire szolgált régen és mire használják most?

Nincs

3. Legrégibb házak.

Melyik helységük két legrégebbi háza és milyen évszám található ezeken? (A ház végén, mestergerendán stb.) Írjuk le a ház számát, a tulajdonos nevét és az építés évét.

- 1. Zselicskistalud 664. n. úr. Lőrinc, 1866. "Keszécskés" építési év.*
- 2. 1848-ai elűtő háza a völgyben "Bornapince" vagy "Sövény" "Nikké" "Nincs Pátek Vrtó, háza Dvová János Dvová úr. faluval Dvová úr. háza.*

4. Történelmi emlékezés.

Tudnak-e helységükben Mátyás királyról, Dózsa Györgyről, Rákócziról és a kurucokról; Kossuthról, Petőfiről, Táncsicsról és a 48-as szabadságharcról; a betyárvilágról; az 1890-es, 1900-as évek forradalmi parasztmegmozdulásairól és az 1919-es eseményekről olyan történeteket és dalokat, amiket nem könyvből olvastak vagy tanultak, hanem az öregektől hallottak?

Soroljuk fel egyenként, hogy kikről, mikről szólnak e dalok, történetek stb. és írjuk fel azok nevét, életkorát és lakását, akik ezeket tudják.

Grat a betyárovitáról moraktar
felül dalat

1. Barany esdi gyamban van
Bonyi Bonyi, a találat
2. "Kovácsok niletei vög kei bejtái
3. Csar Boudi metőj:
Erd, eio nagy erudereu e, ut vög
Csar Boudi a családában kösörj...

Az adatközlők (megkérdezettek) neve, életkora és foglalkozása (az általuk megválaszolt kérdések sorszámával):

1. ... 50 év, földművelő
2. ... 80
3. ... 40

A gyűjtő neve, életkora, foglalkozása és lakáscíme:

Loery János 37 év, tanár

A gyűjtés helye és ideje: ... 1953. máj.

Részletes gyűjtés:

Az *adatközlők* (megkérdezettek) neve, életkora, foglalkozása (az általuk megválaszolt kérdések sorszámaival):

.....
.....
.....
.....

A *gyűjtő* neve, életkora, foglalkozása és lakáscíme:

.....
.....

A *gyűjtés helye* és ideje: 195.....

Részletes gyűjtés:

Megjegyzés a 9. kérdéshez

Ha a helységben a mai táncalkalmakon már nem is járják a régi táncokat, kutassuk fel azokat az idősebb jó táncos férfiakat és nőket, akik még meg tudnák mutatni ezeket. Olyan helység, ahol régi táncot nem lehetne találni, nincs is.

A nemzetiségek és az újonnan beköltözöttek táncainak adatait is szerezzük meg.

Minden táncnál kérjünk választ valamennyi kérdésre. A megkérdezettek emlékezetét felfrissíthetjük, ha külön is végigkérdezzük a II. és III. rovat kérdéseit. Pl. Milyen táncokat jártak férfiak, nők stb., egyesben, párban stb. mulatságban, lakodalomban stb.

Ha a túloldali táblázaton nincs elég rovat, a fennmaradó adatokat ide és a 23. lapra írhatjuk. A túloldali rovatok sorrendjében a rovatcímek megismétlése nélkül.

9. Népi táncok

I.	II.	III.
A helységben járt tánc népi neve (ahogy a helységben nevezik)	Kik járják (pl. férfiak, nők, gyermekek, pásztorok, cigányok) Hogyan (pl. egyesben, párban, sorban, körben vagy másképpen, csárdánál: egyszerűen círázva, mártogatva, párelengedéssel)	Milyen alkalommal (pl. mulatságban, lakodalomban, farsangkor, bőjtben, fonóban, bemutatón, búcsúkezdéskor, pünkösddéliséssel, májusfaállítással, aratással, vagy más ünnepi alkalommal kapcsolatban)
<i>Béres habari vagy verbung</i>	<i>Köze dvan He ter dvan Tanc dvan se festi at ege ei kor</i>	<i>mulatságban lakodalomban</i>
<i>Román tánc</i>	<i>egyesben</i>	<i>"</i>
<i>Krajepalos</i>	<i>hívás</i>	<i>"</i>
<i>sottis</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
<i>Despö haly</i>	<i>"</i>	<i>"</i>
<i>Magyar haly</i>	<i>"</i>	<i>"</i>

Az egyes táncokra vonatkozó egyéb megjegyzéseink:

IV. Ktől tanulták (pl. idősebbektől, tánc- mesterektől, tanfolyamon stb.) és mikor volt divatban (pl. ma is, vagy mely években)	V. Állandóan ugyanarra a nótára (dallamra) lárják-e Ha igen, melyikre	VI. Kik tudják eljárni (név, életkor, foglal- kozás)
1. Idősebbektől	Igen	Mint előbb
2. "	"	"
3-4. Táncmestertől	Káson kinn al. mestere hátraja	"
5-6. 7. örejeitől másként is lárják	Tulajdonos az öreje.	"

Az adatközlők (megkérdezettek) neve, életkora, foglalkozása (az általuk megválaszolt kérdések sorszámaival):

.....
.....
.....

A gyűjtő neve, életkora, foglalkozása és lakáscíme:

.....

A gyűjtés helye és ideje: 195.....

Megjegyzés a 10—13. kérdéshez

Jegyezzük meg itt azt is, hogy már nem élő helybeli verselő, író művei találhatóak a helységben kéziratos leírásban. Kinél és hol?

10. Népköltészet.

Vannak-e a helységben verselő (rigmus, köszöntőkészítő, hírversíró), nótacsináló férfiak és nők? Ha vannak, kik ezek? (Név, életkor, foglalkozás, lakás.)

Nincs

11. Vannak-e a helységben közkedvelt mesemondók? Kik ezek (név, életkor, foglalkozás) és milyen alkalmakkor szoktak mesélni?

Nincs

12. Vannak-e a helységben költeményeket, elbeszéléseket, színdarabot író férfiak, vagy nők? Ha igen, kik ezek (név, életkor, foglalkozás, lakás) és milyen irodalmi műveket írtak?

Nincs

13. Népi előadó tehetségek.

Vannak-e a helységben kiváló előadók, akik valamilyen szereplés alkalmával énekben, zenében, szavalásban, színjátásban vagy táncban kiténtek?

Kik ezek (név, életkor, foglalkozás, lakás) és az előadó művészet melyik ágában tündek ki?

Nincs

Az adatközlők (megkérdezettek) neve, életkora, foglalkozása (az általuk megválaszolt kérdések sorszámával):

.....
.....
.....
.....
.....

A gyűjtő neve, életkora, foglalkozása és lakáscíme:

.....
.....

A gyűjtés helye és ideje: 195.....

Megjegyzés a 14—19. kérdéshez

A helyi viseletről lehetőleg fényképeket is mellékeljünk, amelyeket kívánatra visszaküldünk.

Ha valakinél a múlt századból való viselet-fénykép található és megtekintésre (felküldésre) nem adná át, írjuk meg, kinél és hol tekinthető meg.

Viselet.

14. Viseznek-e a nők bő, sokszoknyás öltözetet? Csak az asszonyok hordják-e vagy a lányok is?

15. Milyen a helység mai *ünneplő* viselete? Írjuk be az alábbi rovatokba az egyes viseletdarabok nevét, anyagát, színét, díszítését.

Női viselet:

Fejrevaló
 Hajviselet
 Ingváll
 Pruszlík
 Vállkendő
 Blúzféle
 Kabátféle
 Szoknya
 Kötény
 Harisnya
 Lábbeli
 Egyéb

Férfiviselet:

Fejrevaló
 Ing
 Mellény
 Kiskabát
 Felsőkabát
 Nadrág
 Kötény
 Lábbeli
 Egyéb

16. Viseznek-e még az idősebbek szűrt, gubát, bőrből készült hímzett ruhaféléket (bunda, suba, ködmön, melles) vagy más régies viselet-darabokat? és melyeket?

17. Melyik környékbeli helység viselete hasonlít a helybeli viselethez?

18. Ha nincs népviselet a helységben, mikor hagyták el?

19. A helység kultúrcsoportja (táncsoport, énekkar) felhasználta-e öltözetében a helyi viseletet?

Az *adatközlők* (megkérdezettek) neve, életkora, foglalkozása (az általuk megválaszolt kérdések sorszámaival):

A *gyűjtő* neve, életkora, foglalkozása és lakáscíme:

A *gyűjtés helye* és ideje: 195

Megjegyzés a 20—28. kérdéshez

A hímzések közül kutassuk és jegyezzük fel az évszámmal megjelölt darabokat. Írjuk fel ezekről, hogy kinek a tulajdonában vannak és hol tekinthetők meg?

Ha van helységükben írőasszony, rajzoltassunk vele egy kis mintát és a kérdőívvel együtt küldjük fel.

A festett bútorknál is jegyezzük fel, ha évszámmal ellátott darabot találunk. Írjuk fel, kinél és hol tekinthető meg az.

A régi mesterembereknél mintakönyvek és céhiratok felől is érdeklődjünk és ha ilyeneket találunk, írjuk fel, kinél és hol tekinthetők meg.

Díszítőművészet.

20. Vászongendőt, törülközöt, abroszt, ágyneműt szoktak-e helységükben hímzéssel készíteni. Melyeket a felsoroltak közül?

Nincs hímzés

21. Van-e, aki a hímzésekhez előrajzolja a mintákat? (Íróasszony.) Ki ez? (Név, életkor, foglalkozás, lakás.)

22. Szónek-e a nők helységükben mintás házivásznak? Ha igen, kb. hányan és kik a legügyesebb szövők? (Név, életkor, foglalkozás, lakás.)

10-15 évvel ezelőtt volt még mintás házi vásznak, törülközök és legyesebb szövők: az éltünk Imre és Kati 2 nő és az Barcsayai Dóra

23. Szokták-e helységükben a szoba falát saját tervezésű díszítéssel kifesteni? Ha igen, kik a legügyesebb *falfestők*? (Név, életkor, foglalkozás, lakás.)

Nem szokták

24. Élnek-e helységükben népi *fafaragók*, akik díszített tárgyakat (botot, ostor nyelet, sőtartót, ivópoharat, kanáltartót stb.) készítenek? Írjuk le nevüket, életkorukat, foglalkozásukat, lakás-címüket és hogy milyen tárgyakat készítenek.

Nincs senki

25. Szokásban van-e a helységükben a bútorkok festett virágokkal való díszítése (pl. tulipános láda)
a művirágkészítés
a húsvéti tojásfestés
a babakészítés
a játékkészítés?

Ha igen, ki tűnik ki ezekben? (Név, életkor, foglalkozás, lakás.)

*"Hamerés", "Kincs tojás"
Lejoll tojás hímzés és Tassanyi István 70
" Lőrinc Dörösi 80
Kulai László 29. 50 év*

26. Élnek-e helységükben *fazekasok, magyar szabók, szűr-
szabók, magyar szűcsök, takácsok és mézeskalácsosok*? Ha igen,
írjuk le ezek nevét, foglalkozását, életkorát és lakáscímét és jegyez-
zük meg, hogy folytatják-e még mesterségüket?

27. A kultúrotthon, párthelyiség, tanácsház, vagy tömegszer-
vezeti helyiség díszítésében, otthonosabbá tételében *felhasználták-e*
a helyi népművészetet és hogyan?

28. Milyen *más művészkedéssel* foglalkozó férfiak és nők
élnek helységükben? Kik ezek? (Név, életkor, foglalkozás, lakás.)
A művészet milyen ágával (pl. képfestés, szobrászkodás) foglal-
koznak?

16.
Az *adatközlők* (megkérdezettek) neve, életkora, foglalkozása (az
általuk megválaszolt kérdések sorszámával):

.....
.....
.....
.....

A *gyűjtő* neve, életkora, foglalkozása és lakáscíme:

.....
.....

A *gyűjtés helye* és ideje: 195.....

Részletes gyűjtés:

Megjegyzés a 29—32. kérdéshez

Az ünnepi és színjátszó szokásoknál (32) a ma is meglévő szokások neveit egyenes vonallal, a csak emlékezetben élőkét hullámos vonallal húzzuk alá.

Ha valamelyik színjátékszerű szokást leírásban is megtalál-nánk, küldjük fel ezt is, vagy írjuk meg, hogy kinél és hol lehet megtekinteni.

Ünnepek, multságok, szokások

29. *Köszöntők.*

Szoktak-e ünnepeken (újév, húsvét, május 1. stb.) köszön-teni? Írjuk le, mikor és kik köszöntenek és írjuk le a köszöntők első sorát is.

30. Az ünnepeket (április 4., augusztus 20. stb.) szokták-e helyi hagyományokkal kiegészíteni, mivel?

31. *Multságok.*

Nagyobb munkák kezdésénél, végzésénél szoktak-e mulat-ságot rendezni? Mikor? (Pl. aratáskor, szüretkor stb.)

32. Az alább felsorolt *ünnepi és színjátszó szokások* közül melyek élnek vagy éltek a helységükben? A szokásban lévőket húzzuk alá.

Ha a felsoroltakon kívül is élnek helyi szokások, ezek nevét külön írjuk le.

Lucázás (kotyolás, palázolás)

Bellehemezés, mozgatható bábukkal

Bellehemezés

Regölés

Aprószentek-napi korbácsolás

Karácsonyi vagy szilveszteri kongózás, vagy nyájfordítás

Ó-év temetés, vagy kikolompolás

Fonó

Gergelyjárás

Háromkirály-járás

Balázsjárás

Téltemetés, bőjtkihordás, kische

Hamvazói tuskóhúzás

Húsvéti határjárás

Szentivánnapi tűzugrás

Aratókoszorú-vitel

Szüreti „bakus“-játék

Szüreti multság vagy kapásbál

Határkerülés

Tréfás temetés (halottasjáték). *Barodszász*

Lakodalmakban és társasmunka-összejöveteleken a jelenlévők szórakoztatására bemutatott színjátékszerű, maskarás játékok, mint pl. lóvásár, tréfás temetés (halottas-játék), Bene Vendel, Csáki bíró lánya, törökös, a juhait kereső pásztor (oláh lány tánca) stb.

Az adatközlők (megkérdezettek) neve, életkora, foglalkozása (az általuk megválaszolt kérdések sorszámával):

.....
.....
.....
.....

A gyűjtő neve, életkora, foglalkozása és lakáscíme:

.....
.....

A gyűjtés helye és ideje: 195.....

Részletes gyűjtés:

Megjegyzés a 33—35. kérdéshez

A felnőtt fiatalság játékeinál gondoljunk a szabadtéri (vasárnap délutáni, bőjti) játékok mellett, zárt helyiségben (fonóban, dohánycsomózóban, lakodalomban stb.) szokásos és az eddig nem említett közös munkák közben előkerülő játékok kutatására is.

Játék

33. Játsszanak-e még a lányok, legények csoportos játékokat? Milyen alkalommal és milyen játékokat? Résztvesznek-e ezekben a házask is?

Nem

34. Milyen csoportos játékokat játszanak a gyermekek? Írjuk le külön-külön a fiúk és lányok játékeinak és a közösen játszott játékoknak nevét.

35. Milyen maguk készítette játékszerekkel játszanak a gyermekek? Írjuk le a játékszerek nevét és ha nem közérthető, magyarázzuk meg, hogy mit jelent. Legjobb, ha a játékszereket le is rajzolják.

Az adatközlők (megkérdezettek) neve, életkora, foglalkozása (az általuk megválaszolt kérdések sorszámával):

.....
.....
.....
.....

A gyűjtő neve, életkora, foglalkozása és lakáscíme:

.....
.....

A gyűjtés helye és ideje: 195.....

Megjegyzés a 36. kérdéshez

A régi tárgyak gyűjtése főként azért fontos, mert ezeken figyelhetjük meg a munkaeszközök és termelő eljárások fejlődését. Az iskolákban és kultúrotthonokban működő néprajzi szakörök gyűjteményeibe és az ezekből kifejlesztendő helyi múzeumokba éppen ezért nemcsak a népművészeti tárgyaknak, hanem a régi gazdasági és használati eszközöknek is be kell kerülni. A felkutatott néprajzi tárgyakról jegyezzük fel, hogy tulajdonosuk hajlandó lenne-e ezeket a múzeumnak átengedni.

36. Néprajzi tárgyak.

Helységük régi életének milyen ma már nem használt tárgyai (régii gazdasági eszközök, mint pl. faekék, rugdaló gereblye, kulcsos béklyó stb.; edények, mint pl. lakodalmas fazék, különféle korsók stb.; régi ruhafélék; ácsolt, faragott, festett bútordarabok; halász-vadász szerszámok; régi mesterségek, mint pl. gyertyamártó, kékfestő, mézesbábos, timár stb. eszközei; régi hímzések, szőttesek; mindenféle házieszközök és használati tárgyak) található még padlásokon, kamrákban, fészerekben, csűrökben, szőlőbéli présházakban és tanyákon?

Írjuk le ezek nevét és hogy hol, kinél található. (Név, foglalkozás, lakás.)

Nicsonar

Az adatközlők (megkérdezettek) neve, életkora, foglalkozása (az általuk megválaszolt kérdések sorszámával):

.....
.....
.....
.....

A gyűjtő neve, életkora, foglalkozása és lakáscíme:

.....
.....

A gyűjtés helye és ideje: 195.....

Részletes néprajzi gyűjtések leírása:

(Ide másoljuk be a Népművészeti Intézetnek külön papíron beküldött részletesebb néprajzi gyűjtések szövegét, vagy ha már több gyűjtésünk van, a másolatban külön megőrzött részletes gyűjtések címét és gyűjtőjének nevét.)

Összeállította az Országos Néprajzi Múzeum Adattára, Budapest, IX.
Könyves Kálmán-körút 40. és a Népművészeti Intézet Néprajzi Osztálya, Budapest, II., Corvin-tér 8.

SZERKESZTETTE
AZ ORSZÁGOS NÉPRAJZI MÚZEUM ADATTÁRA
ÉS A
NÉPMŰVÉSZETI INTÉZET NÉPRAJZI OSZTÁLYA

Felelős kiadó: Lukács Ernőné — Felelős szerkesztő: Széll Jenő
Műszaki felelős: Flórián László — Megjelent 15 000 példányban, 2 $\frac{1}{2}$ ív terjedelemben,
a MNOSZ 5601—50/A szerint.

9976 — Egyetemi Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Janka Gyula igazgató